

Könyvvé köti

„Reptessük” meg a könyvet könnyed mozdulatokkal úgy, hogy az egyik középső lapját a szélénél fogva két ujjal felemeljük. Mintha a kétfelé hajló lapok egy madár szárnyai volnának.

[Kornya István](#) | Népszabadság | 2010. augusztus 6.

Népszabadság - Móricz Simon

A jól megcsinált könyv egyetlen lapján „lógva” sem esik szét. A próbát Szilágyi Péterné Margó könyvkötő mutatja meg, aki 1972 óta dolgozik a hét egységből álló, önálló kiadóval és nyomdával rendelkező Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár kötészetén. Itt évente átlagosan hatezer tankönyv, egyetemi jegyzet, könyv, folyóirat, hírlap és egyedi megrendelés teljes kötészeti munkálatait végzik el, vágnak méretre és hajtogatnak (bigelnek) meghívókat, kisebb kiadványokat, készítenek dobozt és borítékot, oklevéltokot, ajándéktárgyakat. A jelenleg hatfős műhelyt 1992 óta vezeti.

Debrecen határában, a Kádár-dűlő egyik tanyáján nőtt fel. Az édesapja azt akarta, hogy mindhárom lánya maradjon otthon. A tanító bácsi azonban azt javasolta a hamar megözvegyült édesanyának, hogy mivel Margó okos, jó tanuló, vétek volna, ha a téészen kapálna egész életében. Tanuljon szakmát! Könyvkötő pedig úgy lett, hogy a debreceni Könyvkötő és Dobozkészítő Kisipari Termelőszövetkezet dolgozója, történetesen az unokatestvére beprotezsálta maga mellé. A fiatal lány kétévi dobozkészítés után még egy évet lehúzott a ktsz könyvkötő műhelyében, ahol egy nyugdíjba ment kolléga után ráosztották az aranyozást. Ekkortól ipari tanuló léteére már teljes fizetést kapott.

Ma is szívesen aranyoz. A fém betűkészletből kiszedett szövegsort a schritfkasztába (kézi betűszorítóba) teszi, amit egy közönséges egyplatnis rezsón felmelegít, azután a könyv gerincére vagy borítólapjára helyezett aranylapba belenyomja a forró betűket. Így kerülnek a kötésre a szükséges azonosítók közül a megfelelők: szerző, cím, kötet- és évfolyamszám, raktári szám... Az egyetem évente több ezernyi diplomájára is ő aranyozza rá az intézmény logóját. Ahogyan meséli, érezni a szavaiból: fontos számára, hogy a barna egyendiploma tokok, amelyekbe az egyik legfontosabb egyetemi dokumentum kerül, az ő keze munkája nyomán válik debrecenivé. Mindig akkor fog hozzá az aranyozáshoz, amikor a könyvtést már teljesen elkészült, szemben a nagyipari eljárással, ahol ez csak egyik köztes állomása a munkafolyamatnak.

Mindig választékosan öltözik, smink nélkül még senki sem látta az egyetemen. Lassan húsz éve, hogy ő a főnök, de ha nem kell megrendelést felvennie, számlát kiállítania, a munkaszervezéssel törődnie, és nincs egyéb adminisztratív teendője, Szilágyiné Margó is végzi a szakmunkát. Legjobban az aprólékos, nagy odafigyelést igénylő tevékenységeket szereti, például amivel a régi könyveket újra olvashatóvá, lapozhatóvá teszi. Ktsz-es korából is szívesen emlékszik vissza első igazi munkájára: egy romos bibliát kellett helyreállítania, amelyet a tulajdonosa először azért nem akart átvenni, mert azt hitte, a régít egyszerűen kicserélték egy újabbra. Találkozásunkkor a jó folyóméternyi helyen sorakozó hatalmas

papírtasakok közül vesz elő egyet, és óvatos mozdulatokkal kihúzza belőle a Német Birodalom 1789-es térképét, majd hozzálát a talán évtizedek óta érintetlen, összeragadt, töredezett és meggyűrdött lapok kihajtogatásához és kisimítéséhez. A lapokat olyan állapotba kell hozni, hogy a hajtásnál ismét pontosan illeszkedjenek, nehogy elkallódjon egy falu vagy rossz helyen fusson a határ. A szakadásokhoz alulról foltpapírt erősít, hogy megakadályozza a további rongálódást, és hogy a pótlás ne üssön el az eredetitől, a foltpapírt teával színezi a megfelelő árnyalatúra.

Nemrég egy több mint kétszáz éves sebészeti könyv hatvan példányban készült reprintjének készítette el a korhű bőrkötését. Sajnálja, hogy ilyen munkából kevés van, de a mindennapi rutin eredménye is elégedettséggel tölti. Jó látnia, ha a kötészettről kikerülő folyóiratok gerincén – a nagykönyvtár raktáraiban vagy a tanszéki könyvtárak üvegszekrényeiben – évtizedekre visszamenőleg tökéletesen azonos helyre esik az aranyozás. Az viszont bosszantja, hogy a papírgyárak minden rendelésnél más-más árnyalatú borítópapírt szállítanak ugyanabból a színből, pedig a folyóiratok esetében a tökéletesen azonos szín is a könyvtári rend és a hagyomány része (volt). Az egyik fiatal kutatótól pedig, aki a doktori értekezését jött beköttetni, megdöbbenve hallotta, hogy a téziseket már elég csak spirálozni.

Az egyetem könyvtári integrációjával együtt járó átalakítások során előkerült régi, kézzel működtethető kötészeti gépeket látva Szilágyiné Margó fejében megfogant a gondolat: létesíteni kellene egy kis „múzeumot”. Eszébe jutott ugyanis, hogy ipari tanuló korában az öregek inkább hátat fordítottak nekik, és nemhogy oktatták volna őket, inkább eltitkolni igyekeztek a tudásukat. Az is felötlött benne, mennyire élvezte volna, ha gyerekkorában valaki elmagyarázza és meg is mutatja neki, hogyan készül a gyárban a kenyér vagy a gördülőcsapágy. Itt az alkalom, gondolta, hogy legalább a saját mesterségének fogásait megmutathassa az érdeklődőknek. Virágos Márta, a könyvtár főigazgatója, aki a szó régi és nemes (pontosabban céhes) értelmében vett mesterembernek tartja kedves kollégáját, örömmel vette a kezdeményezést.

Az idén az Egyetemi Kiadónál megjelent egy kötetecske, amelynek nemcsak a kulcsínéért, hanem ezúttal kivételesen a belbecsért is Szilágyi Péterné felel. Az egyetemi kötészet működésének hatvanadik évfordulójára összeállított könyvecskéből megismerhetjük a munkafolyamatokat, az egykori és a mai dolgozókat, a műhely évenkénti termelési adatait, és jókat mosolyoghatunk az ünnepekkor vidáman poharazgató kollektíváról készült fotókon. Az is kiderül a kötetből, melyik évben ki volt a műhely tanulója, és hogy hányasra tette le a szakvizsgáját. A műhelyvezető legnagyobb szívfájdalma éppen az, hogy tíz éve nincs tanuló, akinek a kézi könyvkötés fortélyait átadhatná. Ő pedig már 39 éves munkaviszonyával hamarosan maga is beülhet a „múzeumba” – mondja keserűen nevetve, aztán a macskáiról, a kutyájáról és a párjával közös kertészkedési szenvedélyéről kezd mesélni...

Aki belép a 2006-ban megnyitott bemutatóterembe, kézbe vehet egy 1904-es karcsú kötetet, amelynek bevezetőjében ez áll:

„Jelen dolgozatnak az a célja, hogy a könyvkötés mesterségét, technikáját – az idevágó szakirodalom és részben a személyes tapasztalatok alapján – főbb vonásaiban megismertesse.” Nos, aki telefonon bejelentkezik Szilágyiné Margónál, ebben az élményben részesül – élőszóban. Kalauzunk elmagyarázza, miként kell a Klotz-présbe fogott lapokat ragasztás előtt síbolni, hogy a megkent gerincre miért kerül gázsi, miért kell a kész könyvtest gerincét kalapáccsal gömbölyíteni, mi az oromszegő és mi a húzni. Láthatjuk, hogyan kell a táblát, a felhőpapírt és a szegélyt szabni. A régi, mives ólombetűkészlet 135 típusából összesen 7430 darab látható a vitrinben – a műhelyben évtizedekig hányódó kincset a műhelyvezető tisztította és válogatta szét. Tárlatvezetőnk azt is elmagyarázza, mi a fél- és mi a teljes vászonkötés, mire való az irka- és a tömbfűző gép. Láthatjuk, hogy az egyes folyóiratszámok könyvtári tárolásra alkalmas kötetekbe rendezése, az úgynevezett szortiment kötés – előigazítástól a planatolozáson és a beakasztáson át az aranyozásig – valóban csak kézi munkával végezhető.